

ЕФЕКТИВНІСТЬ ВИКОРИСТАННЯ РЕСУРСНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ПІДПРИЄМСТВА-СУБ'ЄКТА ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Ресурсний потенціал визнано основою економічного зростання. В статті здійснено теоретичне обґрунтування окремих категорій, що характеризують успіх діяльності підприємства на міжнародному ринку та становлять основу його діяльності в цілому. Визначено зміст поняття ефективності ресурсного потенціалу із урахуванням особливостей підприємства-суб'єкта зовнішньоекономічної діяльності. В подальшому пропонується сформулювати систему показників, що характеризують ефективність використання ресурсного потенціалу підприємства-суб'єкта зовнішньоекономічної діяльності.

Ключові слова: ефективність, ресурси, ресурсний потенціал, зовнішньоекономічна діяльність.

REZNICHENKO A. V., PETROVSKA O. G.

Vinnitsia State Institute of Trade and Economics of Kyiv National University of Trade and Economics

RESOURCE POTENTIAL EXPLOITATION EFFICIENCY OF ENTERPRISE – FOREIGN ECONOMIC OPERATOR

The aim. Foreign economic activity of enterprises positively affects efficiency. Resource potential considered as basis for economic growth. Given paper aims the theoretical substantiation of resource potential efficiency exploitation of enterprise - foreign economic operator. The description. In given paper the theoretical foundations of individual economic categories are reasoning, describing the success of enterprise in the international market and form the basis of its activities as a whole. These categories, within given paper, includes efficiency of enterprise: the enterprise resources and their types, the potential of the enterprise in general, and a resource potential of enterprise. Also features of enterprise - foreign economic operator are defined. That features affects the methodology of resource potential exploitation efficiency assessment. Conclusions. The content of the concept of resource potential efficiency concept are defined, taking into account features of enterprise - foreign economic operator. Further there are proposed to form a system of indicators of the resource potential exploitation efficiency of enterprise foreign economic operator.

Keywords: efficiency, resources, resource potential, foreign economic operation.

Постановка задачі

Зовнішньоекономічна діяльність (ЗЕД) підприємства, яка здійснюється шляхом реалізації зовнішньоекономічних зв'язків, розглядається як невід'ємна сфера господарської діяльності, здатна позитивно впливати на ефективність виробництва, його технічний рівень, якість виробленої продукції, тому вдосконалення різних її аспектів в даний час є досить актуальним завданням [22].

Діяльність будь-якого підприємства ґрунтується на управлінні його ресурсами, які є основою його економічного зростання [26]. Оскільки взаємодія підприємства із зовнішнім середовищем передбачає постійний обмін ресурсами, то виникає необхідність в такому ж постійному аналізі, моніторингу стану та визначенні ефективності використання ресурсного потенціалу підприємства. Виконання даного завдання можливе лише за умов розуміння структури та сутності ресурсного потенціалу.

Аналіз досліджень та публікацій

Ефективність діяльності підприємства, питання її сутності та кількісної оцінки вивчалися в роботах таких вчених, як Г. Суша [20], А. Караєва [7], Л. Литневої [17], А. Когана [10]. Основи теорії ресурсного підходу до управління підприємством сформульовано в роботі Дж. Барні [26]. Зміст категорій ресурси та їх види детально розглянуто у роботах таких вчених, як Н. Чайковская [21], Н. Богачевої [5], М. Короткової [12], Н. Лахметкіної [14], В. Климука [9], В. Ліпатнікова [16]. Сутність потенціалу підприємства, види потенціалу підприємства в межах теорії потенціалу та зв'язок різних видів потенціалу підприємства розглянуто в роботах таких вчених як І. Аренков [2], П. Янкевич [25], А. Романов [19], Р. Лепа [15], О. Аксьонова [1], Ю. Кузнецов [13]. Місце ресурсного потенціалу серед інших видів потенціалу підприємства та його роль розглядається в роботах М. Комарова [18], А. Кондрат'євої [11], Л. Бердякової [4], З. Щукіної [23], А. Романова [19]. Напрями зовнішньоекономічної діяльності підприємства та види і особливості міжнародних торговельних угод розглянуто в роботах В. Афанас'єва [3], О. Кириченко [8], Л. Черчик [22].

Виділення невирішених частин

Ряд проблем, пов'язаних з ефективним використанням ресурсного потенціалу підприємств-суб'єктів ЗЕД залишаються недостатньо дослідженими. Визначення сутності та економічного змісту поняття «ефективності» при віднесенні його до «ресурсного потенціалу підприємства» із урахуванням особливостей діяльності підприємства-суб'єкта зовнішньоекономічної діяльності потребують теоретичного обґрунтування. Не повно описані і систематизовані теоретичні положення та методи його оцінки.

Формулювання цілей

Розвиток методів і використання інноваційних моделей при оцінці ефективності використання ресурсного потенціалу підприємства сприяють достовірній її оцінці, виявленню резервів зростання,

прийняття своєчасних управлінських рішень з регулювання чинників, що впливають на формування показників ефективності. В межах здійснення спроби такого розвитку, дана робота покликана вирішити питання теоретичного обґрунтування ефективності використання ресурсного потенціалу підприємства-суб'єкта зовнішньоекономічної діяльності.

Основний розділ

Ефективність є складною категорією, оскільки складається на підприємстві або в галузі під впливом досить значної кількості як зовнішніх, так і внутрішніх факторів.

Ефективність діяльності підприємства – це економічна категорія, що виражає результативність його діяльності. Ефективність підприємства як показник характеризується співвідношенням отриманого результату і витрат. Тема оцінки економічної ефективності функціонування підприємства глибоко вивчена і відображена в науковій та навчальній літературі. Однак, нині немає єдиної узагальнюючої системи показників, що визначає ефективність функціонування підприємства або використання його ресурсного потенціалу. Г.З. Суша [20] пропонує визначати ефективність за показниками оцінки підприємства на фінансових ринках; фінансовими показниками; не фінансовими показниками; витратними показниками. А.С. Караева [7] виділяючи соціальний аспект ефективності підприємства пропонує оцінювати її за абсолютними (безпосередні, розрахункові); відносними показниками (коефіцієнтами). Н.А. Литнева [17] пропонує ефективність підприємства оцінювати за видами діяльності: ефективність поточної (операційної) діяльності; ефективність інвестиційної діяльності; ефективність фінансової діяльності. А.Б. Коган [10] структурує ефективність більш комплексно і виділяє такі її види як: ефективність виробництва; ефективність застосування окремих видів ресурсів; ефективність менеджменту; ефективність розвитку.

Кожен з описаних підходів ґрунтується на ряді методів обчислення конкретних показників, що можуть бути найбільш ефективно вибрані лише для умов діяльності конкретного підприємства. Однак спільним є виділення ресурсної складової ефективності підприємства в тому чи іншому вигляді. Для обґрунтування вибору системи показників оцінки ефективності підприємства, доцільно дослідити зміст категорій ресурсного потенціалу, та визначити особливості діяльності підприємства-суб'єкта ЗЕД.

Для з'ясування сутності та змісту поняття ресурсного потенціалу розглянемо види ресурсів підприємства та підходи до визначення сутності потенціалу підприємства.

Роботи багатьох вчених-економістів присвячені розгляду сутності окремих видів ресурсів. Так, Н.В. Чайковська [21] та Н.С. Багачева [5] розглядають фінансові ресурси підприємства у вигляді грошей або коштів, що використовуються ними для здійснення всіх видів діяльності: розширеного відтворення, соціальні потреби, матеріальне стимулювання працюючих, задоволення інших суспільних потреб. М.В. Короткова [12] та Н.И. Лахметкіна [14] виділяють інвестиційні ресурси підприємства як форму існування капіталу та фінансові засоби що використовуються з метою створення параметрів приросту в технологічній та соціально-економічній сферах, що забезпечує конкурентну поведінку підприємства на ринку. В.В. Климук [9] окремо розглядає матеріальні ресурси підприємства як сукупність натурально-речових предметів виробничого призначення. Важливим ресурсним елементом виступають інтелектуальні ресурси підприємства, що В.С. Липатников [16] представляє у вигляді сукупності знань, вмінь, навичок, що нерозривно пов'язані із їх носієм та формалізовані або не формалізовані технології і можуть бути виробничими і не виробничими. При цьому виробничі інтелектуальні ресурси, що залучені до виробничого процесу, перетворюються у форму капіталу – інтелектуальний капітал: людський капітал, структурний капітал, організаційний капітал, клієнтський капітал, інтелектуальна власність. Нерозривність інтелектуальних ресурсів із їх носієм вимагає розгляду ще одного виду ресурсів – трудових ресурсів. П.Е. Шлендер та ін. [24] визначають трудові ресурси як працездатну частину населення, яка, володіє фізичними або інтелектуальними можливостями, здатна виробляти матеріальні блага і надавати послуги.

Таким чином, ресурси – запаси, цінності, можливості, джерела будь-чого, які можуть бути використані для досягнення цілей розвитку підприємства.

Виходячи із наведених підходів до класифікації видів ресурсів, їх структуру можна розглядати в укрупненому вигляді: фінансові ресурси, що при конкретизації їх цільового призначення можуть виступати як інвестиційні ресурси підприємства; матеріальні ресурси, що становлять матеріально-технічну базу для здійснення підприємницької діяльності; інтелектуальні ресурси представляють сукупність знань, вмінь, навичок, що нерозривно пов'язані із їх носієм та формалізовані або не формалізовані технології; трудові ресурси підприємства – працівники підприємства, що виконують різні виробничо-господарські, управлінські та інші функції, володіють фізичним розвитком і інтелектуальними (розумовими) здібностями, необхідними для трудової діяльності.

Результатом розвитку наукових поглядів на ресурсну проблематику є поява наприкінці ХХ століття теорії потенціалу підприємства, підґрунтям якої була оцінка ресурсних можливостей господарюючого суб'єкта для досягнення поставлених цілей [6].

В економічній літературі зустрічаються трактування різних понять «конкурентний потенціал», «ринковий потенціал», «економічний потенціал», «фінансовий потенціал», «виробничий потенціал», «інноваційний потенціал», «ресурсний потенціал». Всі представлені поняття можна віднести до діяльності організації та розглядати як складні економічні категорії. Кожна з цих категорій відображає окремі сторони

діяльності підприємства і не має однозначного визначення. ЗЕД підприємства доцільно аналізувати на основі сукупності ресурсів підприємства, що в залежності від цілей аналізу та конкретної комбінації можуть виступати в якості структурного елемента різних видів потенціалу підприємства.

У відповідності до різних підходів у визначенні сутності потенціалу підприємства, авторами пропонується і різний його структурний склад. Р.Н. Лепа [15] розглядає загальний потенціал розвитку підприємства, як набір потенціалів сфер діяльності підприємства, що представляють собою результати оптимального використання ресурсів, наявних у підприємства. Ю.В. Кузнецов [13] розглядаючи потенціал підприємства як інтегральну сукупність економічних, квазіекономічних і неекономічних можливостей, окремо підкреслює важливість здійснення керівництвом підприємства заходів щодо реалізації даних факторів-можливостей. У відповідності до цього можна прослідкувати за видами потенціалу підприємства, що пропонуються в роботах окремих вчених-економістів. І.А. Аренков [2] розглядає конкурентний потенціал підприємства як основу його ринкового успіху у триєдності причини, наслідку та основи, а саме: конкурентна перевага є причиною, конкурентоспроможність наслідком, а конкурентний потенціал – це основа, без якої неможливо виграти в конкурентній боротьбі за споживача. П.А. Янкевич [25] та А.П. Романов [19] на перше місце ставлять економічний потенціал підприємства у вигляді його здатності або сукупності можливостей досягати поставлені перед ним цілі, що реалізуються тільки за наявності матеріальних, трудових, фінансових та інших видів ресурсів.

Морфологічна декомпозиція поняття потенціал підприємства здійснена в [15] дозволяє виділити спільні особливості при розгляді категорії потенціалу із використанням різних підходів. Потенціал підприємства розглядається як сукупність ресурсів та можливостей або здібностей (здатностей) підприємства до реалізації цих можливостей.

На основі проведених досліджень, з позицій системного підходу, можна констатувати факт того, що основою будь-якого потенціалу підприємства є його матеріальні та не матеріальні ресурси, що виступають у вигляді ресурсного потенціалу підприємства. Знаходження та оцінка ресурсного потенціалу необхідна для того, щоб оцінити ресурсну базу підприємства і знайти можливості використовувати наявні ресурси з більшою віддачею, використовуючи існуючі на даний момент джерела прибутку. Розглянемо більш детально, безпосередньо ресурсний потенціал підприємства.

М.А. Комаров та інші [18], А.П. Романов [19] розглядають ресурсний потенціал підприємства як сукупність накопичених ресурсів господарюючого суб'єкту, що характеризують можливості системи із здійснення цілеспрямованої діяльності. При цьому розглядається матеріальна сторона ресурсної бази підприємства у вигляді землі, трудових ресурсів, основних виробничих фондів, оборотних коштів, енергетичних ресурсів. А.В. Кондратьєва [11] додає до попередньої структури ще ресурси, що підприємство не використовує, але які є у зовнішньому середовищі і ті, що можуть з'явитись у майбутньому, включно із речовими та не речовими ресурсами. Л.Ф. Бердникова [4] визначає ресурсний потенціал як характеристику стану підприємства як наявності виробничих, фінансових та інноваційних ресурсів, які можуть бути активізовані для ефективного функціонування в поточному періоді. З. Щуцкіна [23] взагалі розглядає ресурсний потенціал без окремого виділення ресурсів та можливостей об'єднуючи їх у природні, матеріальні, трудові і фінансові можливості підприємства.

Важливо відмітити, що принциповою відмінністю між термінами «ресурси», «ресурси підприємства» та «ресурсний потенціал підприємства» є те, що ресурси існують незалежно від суб'єкту економічної діяльності та права власності на них, ресурси, що знаходяться у власності підприємства є «ресурсами підприємства», а «ресурсний потенціал підприємства» є невіддільним від суб'єкту діяльності і використовується в процесі діяльності. Тобто «ресурсний потенціал підприємства», крім матеріальних і нематеріальних засобів, включає здатності працівника, колективу, підприємства до ефективного використання наявних ресурсів.

Зовнішньоекономічна діяльність підприємства включає в себе численні аспекти, пов'язані з просуванням на ринку та продажу товарів, об'єктів інтелектуальної власності, здійснення перевезень, надання послуг, які є основними функціями, і кінцевою метою діяльності з метою отримання прибутку. Основні функції супроводжують допоміжні функції при здійсненні будь-яких зовнішньоторговельних операцій.

Особливості організаційно-функціональної структури підприємства-суб'єкта ЗЕД залежать від багатьох факторів, серед яких масштаби ЗЕД; витрати, які пов'язані з виробництвом за кордоном або з продажем продукції на зовнішніх ринках; складність продукції; досвід роботи підприємства на міжнародних ринках; контроль над гнучкістю бізнесу, прибутками і поведінням у конкурентному середовищі; економічна свобода; конкуренція на зовнішніх ринках; присутність у країні; ризики, пов'язані з роботою на міжнародних ринках [8].

Особливості діяльності підприємств-суб'єктів ЗЕД розкриваються на макрорівні, або на спеціальному рівні середовища здійснення зовнішньоекономічної діяльності [22], при вивченні впливу рівня стабільності економічних і соціально-політичних процесів країн партнерів, рівня обмеженості інформаційної бази і специфіки характеру кожної зовнішньоекономічної операції.

Особливості використання ресурсного потенціалу підприємства-суб'єкта ЗЕД можна визначити через вивчення основних напрямків зовнішньоекономічної діяльності, якими є [3] зовнішньоторговельна

діяльність (пов'язана із обміном та низкою послуг із його забезпечення), міжнародне економічне співробітництво (включає надання послуг інженерно-технічного характеру) і науково-технічне співробітництво (сумісне виконання науково-технічних робіт).

Оскільки, зовнішньоекономічна діяльність являє собою різновид комерційної діяльності, коли угода здійснюється з іноземними контрагентами, то необхідною умовою або важливою особливістю зовнішньоекономічної діяльності є виконання цілого ряду операцій із забезпечення такої угоди, або надання спеціальних додаткових послуг, пов'язаних з просуванням продукту від продавця до покупця, включаючи транспортні експедиторські, страхові та інші операції, а також валютно-фінансові і кредитні операції, пов'язані з веденням міжнародних розрахунків. Таким чином, зовнішньоекономічна діяльність охоплює широкий комплекс взаємовідносин економічного, валютно-фінансового і правового характеру [3].

Висновки

Ресурсний потенціал визначає стратегію розвитку підприємства і рівень досяжності його стратегічних цілей, що обумовлює необхідність його оцінки на різних рівнях управління.

Узагальнюючи проведений аналіз, слід зауважити, що ефективність використання ресурсного потенціалу підприємства не просто відбиває співвідношення витрат до результату, але показує як співвідноситься отриманий результат із потенційно можливим.

Ефективність використання ресурсного потенціалу підприємства-суб'єкта ЗЕД слід оцінювати із виділенням ресурсного забезпечення надання ряду спеціальних послуг, що супроводжують угоди у напрямках здійснення ЗЕД підприємства (з міжнародних перевезень зовнішньоторговельних вантажів; транспортно-експедиторські; зі зберігання вантажів; зі страхування вантажів; щодо міжнародних розрахунків та ін.).

Подальша доробка аналізованих компонентів структури конкретного підприємства або сукупності підприємств виду економічної діяльності чи галузі дозволить перейти до наступного важливого рівня вивчення та кількісної оцінки ефективності використання ресурсного потенціалу підприємства-суб'єкта ЗЕД.

Література

1. Аксенова О.П. Методика оценки потенциала предприятия, реализующего инвестиционный проект / О.П. Аксенова, О.М. Фокина // *ИнВестРегион*. – 2008. – № 1. – С. 38–43.
2. Аренков И. А. Конкурентный потенциал предприятия: модель и стратегии развития / И. А. Аренков, Я. Ю. Салихова, М. А. Гаврилова // *Проблемы современной экономики*. – 2011. – № 4. – С. 120–125.
3. Афанасьев В.Г. Внешнеэкономическая деятельность / В.Г. Афанасьев. – М. : МГТУ ГА, 2008. – 82 с.
4. Бердникова Л.Ф. Методология анализа ресурсного потенциала организации – основа повышения эффективности ее функционирования / Л.Ф. Бердникова // *Вестник СамГУПС*. – 2011. – № 11. – С. 126–130.
5. Богачева Н.С. Исследование понятия финансовые ресурсы и их экономической сущности [Электронный ресурс] / Н.С. Богачева // *Интернет-журнал «Науковедение»*. – 2015. – Том 7, № 2. – С. 1–9. – Режим доступа : <http://naukovedenie.ru/PDF/85EVN215.pdf>.
6. Гросул В.А. Ресурси підприємства: теоретичне осмислення сутності / В.А. Гросул // *БІЗНЕСІНФОРМ*. – 2013. – № 7. – С. 236–242.
7. Караева А.С. Типология показателей экономической эффективности функционирования предприятия / А.С. Караева // *Вестник АГТУ. Сер.: Экономика*. – 2014. – № 1. – С. 37–43.
8. Кириченко О. Менеджмент зовнішньоекономічної діяльності / О. Кириченко, І. Кавас. – К. : Фінансист, 2000. – 653 с.
9. Климук В.В. Материальные ресурсы: детализация состава, расширение классификации и факторы экономии [Электронный ресурс] / В.В. Климук, Ю.А. Кузнецова // *Инженерный вестник Дона*. – 2015. – Режим доступа : ivdon.ru/ru/magazine/archive/n3y2015/3208
10. Коган А.Б. Теоретические аспекты эффективности экономических систем / А.Б. Коган, Н.П. Болдырева // *Вестник ОГУ*. – 2006. – № 08. – С. 45–55.
11. Кондратьева А.В. Ресурсный потенциал как фактор экономического роста промышленного комплекса. / А.В. Кондратьев. – СПб : «Издательский дом «Герда», 2010. – 18 с.
12. Короткова М.В. Инвестиционные ресурсы как экономическая категория и объект менеджмента промышленного предприятия / М.В. Короткова // *ВЕСТНИК ОГУ*. – 2014. – № 8. – С. 24–28.
13. Кузнецов Ю.В. Потенциал предприятия и его структура [Электронный ресурс] / Ю.В. Кузнецов, П.Ю. Нартов. – Режим доступа : vestnik.samgtu.ru/uploads/series/1/16/108/2012-2-6-0028.pdf.
14. Лахметкина Н.И. Об экономической сущности понятия «инвестиционные ресурсы предприятия» / Н.И. Лахметкина, К.И. Шеряй // *Вестник финансовой академии*. – М., 2009. – № 4. (52). – С. 56–59.
15. Лепа Р.Н. Теоретическая парадигма потенциала развития промышленного предприятия / Р.Н. Лепа, Н.В. Цопа, М.Ф. Гончаренко // *Економіка пром-сті*. – 2010. – № 3. – С. 94–100.

16. Липатников В.С. Система эффективного управления интеллектуальными ресурсами предприятия / В. С. Липатников, Н.Н. Тихомиров // Теория и инструментарий развития инновационной экономики в период глобальной рецессии ; под науч. ред. А. В. Бабкина. – СПб : Санкт-Петербургский политехнический университет, 2011. – С. 212–233.
17. Лытнева Н.А. Современные методы и модели управления эффективностью промышленных предприятий / Н.А. Лытнева // Вестник ОрелГИЭТ. – 2014. – № 1(27). – С. 43–48.
18. Ресурсный потенциал экономического роста / под ред. М. А. Комарова, А. Н. Романова. – М. : Путь России, 2002. – 567 с.
19. Романов А.П. Экономический потенциал предприятия и его связи с ресурсным и производственным потенциалами / А.П. Романов, М.Н. Губанова // УНИВЕРСИТЕТ им. В.И. ВЕРНАДСКОГО. – 2010. – № 7–9(30). – С. 223–229.
20. Суша Г.З. Экономическая эффективность предприятия: теория и практика / Г.З. Суша // Планово-экономический отдел. – 2003. – № 4. – С. 54–59.
21. Чайковская Н.В. Состав финансовых ресурсов организации и их современное состояние / Н.В. Чайковская, А.Е. Панягина // СОВРЕМЕННАЯ ЭКОНОМИКА: ПРОБЛЕМЫ, ТЕНДЕНЦИИ, ПЕРСПЕКТИВЫ. – 2011. – № 5. – С. 1–17.
22. Черчик Л. Основні проблеми зовнішньоекономічної діяльності підприємств України / Л. Черчик // Економічний часопис Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. РОЗДІЛ II. Економіка й управління національним господарством. – 2015. – № 2. – С. 21–26.
23. Шукшина З. Ресурсный потенциал личных подсобных хозяйств: методология оценки и использования [Электронный ресурс] / З. Шукшина // Официальный сайт Зинаиды Шуклиной. – Режим доступа : <http://zenaz.narod.ru/statya.html>.
24. Экономика труда / под ред. Шлендера П.Э., Кокина Ю.П. – М. : Юрист, 2002. – 256 с.
25. Янкевич П.А. Экономический потенциал предприятия и методы оценки / П.А. Янкевич // Горный информационно-аналитический бюллетень. – 2006. – № 12. – С. 88–90.
26. Barney, J. B. (1991). Firm Resources and Sustained Competitive Advantage. *Journal of Management*, 17 (1), pp. 99–120.

Надійшла 29.10.2016; рецензент: д. е. н. Мостенська Т. Л.